

Komunikacijske dejavnosti

- **poslušanje** (receptivna dejavnost) □ ker receptiramo, sprejemamo
- **govorjenje** (produktivna dejavnost) □ zelo povezana z branjem
- **branje** (receptivna dejavnost) □ ko nekaj vemo že o stvari, ki jo beremo, je lažje brati
- **pisanje** (produktivna dejavnost)-nekaj damo iz sebe

1. razred – 210 ur slovenščine; **2. in 3. razred** – 245 ur slovenščine

V devetletki že učni načrt učitelje opozarja, da je otroke pomembno uriti!

Pri branju je zelo pomembno **BESEDIŠČE**. V osnovni šoli se učimo brati **SISTEMATIČNO** – vsi skupaj. Pisanje je od 2. razreda naprej sistematično.

V prvem razredu je največji poudarek na **poslušanju** (po poslušanju se pogovarjajo o tem kar so poslušali) in **govorjenju** (otroci čim bolj pridobivajo besedišče).

Kaj je branje?

- še ni enoznačne definicije,
- "reading" (branje) izhaja iz anglosaksonske besede "readan" (poučiti se),
- s pomočjo branja se nekaj naučimo, pridobimo nove informacije oz. se o nečem poučimo,
- je proces dekodiranja besed oz. vzpostavitve odnosa **črka-glas**. (ko beremo, je vedno prva **ČRKA**, ko črke izgovorimo, pa je **GLAS!**); črko slišim v mislih, glas pa zapišem!

Pomemben vpliv na celotni potek razvoja posameznikovega branja

- razvijanje nekaterih **sposobnosti, spretnosti in znanja** v posameznih obdobjih bralnega razvoja;
- v začetnem obdobju učenja branja je razvoj v najtesnejši povezavi s **spodobnostjo spajanja glasov v besede** in **spodobnostjo manipuliranja z glasovi**;
- **razvite sposobnosti glasovnega zavedanja** in **avtomatizirano glasovno procesiranje** (= *sortiranje, urejanje v mislih*) so pogoj za razvoj učinkovitega branja pri izkušenem bralcu (sočasna raba glasovne in leksikalne strategije).

Globalna metoda je za slovenske otroke neuspešna. INKLUZIJA: vključevanje otrok s posebnimi potrebami v šolo.

Spajanje glasov = L, U, Č se spojijo v LUČ.

□ glasovna strategija, leksikalna strategija (pomen besede, besedišča)

Glasovno zavedanje uvrščamo med metajezikovne **spodobnosti glasovnega procesiranja jezika**.

Glasovno zavedanje je **vzročno** in **vzajemno** povezano z učenjem branja. Specifične bralne težave lahko izvirajo tudi **iz pomanjkljive otrokove izkušnje ali učenja** (in ne zaradi **kognitivnega primanjkljaja**). Dobri bralci imajo dobro razvito glasovno zavedanje, ki pa ni dobro razvito pri slabih bralcih. Kognitivni primanjkljaj = da se otrok nečesa ni naučil, da ima probleme.

Najvišja raven glasovnega zavedanja je **fonemično zavedanje**.
Fonem = glas, ki spremeni pomen besede

Fonemično zavedanje vključuje:

- **prepoznavanje** (identifikacijo) glasov v glasovni verigi – še ni tisto pravo branje
- manipuliranje s temi glasovi v glasovni verigi: **opuščanje** (redukcija), **dodajanje** (adicija) ali **nadomeščanje** (substitucija) glasov
- **členjenje** (segmentacija) glasovne verige na glasove in **spajanje** glasov v besede.

Spretnosti glasovnega zavedanja se pri otroku razvijajo skladno **z njegovo starostjo in miselnim razvojem!**

Ravni glasovnega zavedanja

- **rime** (manj zahtevne dejavnosti) – točno tako zaporedje mora biti v šoli, ker so odvisne ena od druge
- **členjenje povedi** - glej zapiske SV
- **členjenje in spajanje zlogov**,
- **členjenje in spajanje začetkov in koncev**,
- **členjenje in spajanje posamičnih fonemov** (zahtevnejše dejavnosti) (Chard in Dickson, 1999).

Didaktična načela razvijanja glasovnega zavedanja

P (preprost)	D (dejavnost)	Z (zahtevno)
znane besede (pozornost glasovni zaznavi)	pomen besede	neznane besede (pozornost pomenu besede)
krajše besede ne obremenjujejo spomina	dolžina besede (primer: tabla – solata; tabla = težje, zaradi soglasniškega sklopa)	ob daljših besedah obremenitev spomina večja
besede brez soglasniškega sklopa	glasovna zgradba besede	besede s soglasniškim sklopom
rime (členjene na zloge)	velikost glasovne enote in raven glasovnega zavedanja	členjenje na glasove v besedi
začetni/končni glasovi (najlažje je na začetku; najprej slišimo prvi glas, nato zadnji, najtežje pa je na sredini)	mesto glasu	glasovi znotraj besede

podaljšani glasovi

razvoj govornega aparata - zaporniki,

...

- soglas. sklopi,

- npr. r, l

Na dekodiranje pri opismenjevanju vpliva:

- proces **vidnega zaznavanja** (zaznavanje/prepoznavanje grafičnih simbolov);
- proces **slušnega zaznavanja** (glasovno razčlenjevanje /fonemska segmentacija/ in glasovno razločevanje /fonemska diskriminacija/).

Razvoj vidnega razločevanja

- od **razločevanja predmetov**,
- prek **razločevanja bolj abstraktnih predmetov** (npr. geometrijskih likov),
- do razločevanja simbolov (npr. črk).

1.

- **iskanje enakih sličic** □ **INDIVIDUALNOST**
- **izločanje vsiljivca v vsaki skupini**
- **povezava s številom pik na kocki in s številom stvari v skupini**
- **Kaj je večje v naravi?** (na sliki sta predmeta enako velika)

2.

- **abstraktne oblike**

3.

- **simboli** (iskanje takih simbolov, kot so spodaj v besedi – npr. U □ UROŠ)

Večina didaktičnih gradiv zanemara vidno zaznavanje, ki je pred slušno zaznavo □ povezano z obliko črk! □ praktična izvedba na SV

Razvoj slušnega zaznavanja

1. Učenci poslušajo **različne zvoke, posamezne besede in povedi**.
2. Poslušajo posamezne besede, v besedah prepoznavajo in ponavljajo:
 - **zloge** in njihovo zaporedje,
 - **začetni/končni zlog** ter navajajo besede na isti začetni/končni zlog,
 - **začetni/končni glas** ter navajajo besede na isti začetni/končni glas,
 - **glasove** in njihovo zaporedje.

Pomen merjenja glasovnega zavedanja:

- odkrivanje specifičnih primanjkljajev pri otrocih in odraslih (diagnostične ali terapevtske študije);
- zgodnje odkrivanje učencev s poznejšimi specifičnimi težavami pri začetnem opismenjevanju in bralni pismenosti (prediktivne študije);
- spremljanje napredka učencev, ki so deležni programa razvijanja glasovnega zavedanja (eksperimentalne študije – študenti pri praksi).

Opredelitev branja

1. Poudarjajo proces dekodiranja ali prepoznavanja tiskanih ali pisanih simbolov.

Branje je percipiranje vrstnega reda črk in njihove sinteze s tem, da se bralec dalj časa zadrži na elementih besed, na njihovem položaju v prostoru, na obliki in velikosti črk. (Pomembno je, da bralec vzpostavi odnos med glasom in črko in dajejo poudarek obliki in velikosti črk.)

2. Branje je proces razumevanja (poudarjajo semantično (= to, kaj pomeni) plat bralnega razumevanja). (Najpomembnejši je proces razumevanja – da vemo, kaj preberemo.)

Branje je psiholinvistični proces, pri katerem bralci po svojih najboljših močeh rekonstruirajo sporočila, ki so podana v pisni ali grafični obliki. (Pomen je VSE.)

3. Integracija obeh spoznavnih dimenzij pri branju (dekodiranje in razumevanje). (trdijo, da je branje oboje)

Branje je v prvi vrsti proces dekodiranja besed, ki je odvisen od povezave novih besed s pojmi iz bralčevega spomina. V drugi fazi pa gre za proces razumevanja sporočila besedila.

4. Branje je večstopenjski proces, v katerem sodelujejo različne sposobnosti.

Razlike v definicijah:

- ker avtorji pri branju poudarjajo različne procese,
- eni poudarjajo proces zaznavanja, drugi proces pomenskega dekodiranja pojmov in tretji zaporednost posameznih operacij pri branju.

Bralne razvojne stopnje

1. **Grayeve bralne stopnje**
2. **Bralne stopnje J. Chall**
3. **Razvojna teorija U. Frith**

Grayeve bralne stopnje

1. Priprava na branje (predš. obd., 1. in zač. 2. raz.)

Razvijajo sposobnost pripovedovanja in govornega razumevanja, bogatijo besedišče in interes za branje.

- Cilj: natančna in pravilna izgovorjava, vidno in slušno razločevanje.

2. Začetno obdobje bralnega pouka (2. raz.)

- razvijajo interes za branje, sposobnost branja in pomnjenja enostavnih besedil;
- spodbujamo njihovo željo po samostojnem in neodvisnem branju.

3. Razvijanje bralnih spretnosti in sposobnosti (3. in 4. raz.)

Hiter napredek bralnih spretnosti in sposobnosti.

4. Razvijanje pomembnih bralnih spretnosti in strategij (od 4. do 6. raz.)

Razširitev branja na vse zvrsti besedil.

5. Obdobje žlahtnega branja (3. triada in naprej)

Učinkovito branje in učenje iz različnih besedil.

Bralne stopnje J. Chall

1. Predbralno obdobje (od rojstva do 6. leta)

V okolju kopičijo znanje o govornem in pisnem jeziku, znanje o črkah, besedah in knjigah.

2. Obdobje začetnega branja (6, 7 let)

Vzpostavijo asociativno zvezo med glasom in črko.

Razvijejo sposobnost vidnega in (delno) slušnega razločevanja.

Tri faze br. razvoja: v 1. fazi je bralec bolj pozoren na pomen kot na obliko, v 2. na grafično podobo in v 3. fazi tekoče in natančno bere.

3. Utrjevanje spretnosti branja (7, 8 let)

- utrjevanje bralne tehnike (avtomatizacija),
- hitrost in natančnost branja – boljše razumevanje.

4. Branje za učenje (od 9. do 14. leta)

- z branjem pridobiva znanje in nove informacije,
- branje postane temeljno sredstvo za pridobivanje znanja.

5. Večstranski pogled na prebrano (od 16. do 18. leta)

- Vzpostavitev odnosov in stališč.
- Bralec je sposoben sprejemati, presojati in vrednotiti besedilo z več zornih kotov.
- Zavedati se začne lastnih dejavnosti med branjem.

6. Konstrukcija in rekonstrukcija (od 18. leta naprej)

- Oblikovanje pogleda na svet.
- Višji miselni procesi: analiza, sinteza in vrednotenje.
- Selektivno branje.

Gray vs. Chall

Eden se usmeri v starost, drugi pa v razrede. Razlike so tudi v času trajanja.

Razvojna teorija U. Frith

1. Slikopisna ali logografska strategija:

- temelji na celostnem prepoznavanju besed,
- otrok pozoren na izstopajoče grafične poteze.

Rdeča nit: otrok prepozna besede celostno (ne bere po črkah, ampak vidi besedo celo). Črk ne pozna, a zna prebrati.

2. Abecedna ali alfabetska strategija – zelo obširna faza kot tudi potreba, da se učenec nauči, da začne spajati črke

- Omogoča razločevanje besed na grafeme in foneme ter sintezo glasov v besede.
- Abecedni princip pisnega jezika najbolje spozna s pisanjem (poučevanje odločilnega pomena).
- Ta stopnja je počasna in manj učinkovita – branje mora avtomatizirati.

Prihaja do **avtomatiziranega branja** ☐ pri Obradović se to zgodi komaj na koncu 3. faze, pri Frith pa že pri 2. fazi!

3. Pravopisna ali ortografska strategija

- takojšnje prepoznavanje delov besed (morfemov) in prepoznavanje pomena,

- hitro in učinkovito branje.

M. Čudina Obradović

navaja sistematičen pregled pri usvajanju bralne tehnike:

- **1. faza: GLOBALNO/CELOVITO PREPOZNAVANJE**

- otrok se nauči vzpostaviti odnos med besedo kot celoto in njenim pomenom
- na pamet se uči pomenov posameznih napisanih besed -> **LOGOGRAFSKA STRATEGIJA** (celotna beseda predstavlja znak za izgovorjeno besedo)

- **2. faza: ZAČETNA GLASOVNA ANALIZA**

- otrok je pozoren na posamezne črke – **GLASOVNA STRATEGIJA** – sestavljajo besedo najmanj na prvo črko/glas
 - otrok se je začel zavedati, da je beseda sestavljena iz posameznih elementov (posameznik postane pozoren na posamezne črke/glasove v besedi; pozornost na prvo črko/glas v besedi)
- Npr. naloga, kjer je treba besede povedi prebrati in dodati k ilustraciji. Otrok, ki je razporejen k 1. krožcu, besedi razreže, jih nato prebere, in ko jo prebere, jo doda k sliki. Slika – beseda se mora prekrivati. Tu že vidimo **preprosto razumevanje prebranega**. Otrok, ki je na ravni . nivoja, je prav, da ima še bogatejše povedi.

- **3. faza: PRETVARJANJE ČRK V GLASOVE (abecedno načelo)**

- je najtežja, a hkrati najbolj pomembna faza v učenju branja - uporablja **ABECEDNO STRATEGIJO** (prepozna vsako posamezno črko in jo pretvarja v glas)
 - pri nas sicer obstaja 95% povezanost glas – črka, kljub temu pa potrebuje pomoč učitelja pri razvijanju glasovnega zavedanja in utrjevanja glasovnega razčlenjevanja velikega števila otrok
 - sposobnost analize in branja velika (brez težav prebere tudi besede, katerih pomena ne razume)
 - ena sama črka lahko pomen besede spremeni
- Povedi so bogatejše, obsežnejše... Ravno po 3. fazi se največkrat zatakne. Učitelji ne usmerijo učenca naprej – DOMA JE TREBA VADITI!

- **4. faza: KOMPLEKSNO PRETVARJANJE ČRK V GLASOVE**

- otrok je v tej fazi že izurjen v pretvarjanju črk v glasove
 - pri branju uporablja **ORTOGRAFSKO STRATEGIJO** – besede ne razstavlja na črke – zazna hkrati celotno napisano besedo.
- LOGOGRAFSKA STRATEGIJA + GLASOVNO RAZČLENJEVANJE**
- razumevanje prebranega

Dejavniki branja

- **perceptijski dejavniki,**
- **kognitivni dejavniki,**
- **motivacija, interes;**
- **socialno-kulturni dejavniki.**

Perceptijski dejavniki

Vidna polja:

fovealno □ bralci vidimo izostreno, natančno vse (vidimo podrobnosti – npr. če je O ali A)

- prifovealno □ nekaj, kar bo oko zaznalo slabše
- obrobno vidno polje

tvorijo **bralno polje!**

- bralno polje

piktogrami = znaki

FOVEALNO

- * začetno branje (ko komaj začne vezati)
- * ta bralec bo videl najprej eno črko in nato več
- * vidimo 5 črk

PRIFOVEALNO

- * v oporo so nam DOMINANTNE črke (najbolj dominantna = F!)
- * najtežje je razlikovati vse enake črke (velike tiskane)
- * 12 – 17 črk vidimo

Hitrost prepoznavanja črk ali besed je odvisna od:

- sposobnosti zaznavanja □ glej primere vaj iz prejšnjega predavanja
- vzorca gibanja oči □ oči ne drsijo po vrstici (čez besede), ampak beremo skokovito (ampak se tega ne zavedamo)
- znanih/neznanih besed □ glej primere vaj iz prejšnjega predavanja
- tipografske značilnosti besedila □ paziti je treba na razmik med vrsticami, med odstavki

Sposobnosti zaznavanja □ prejšnje SV vaje

Najbolj pomembni specifični zaznavni sposobnosti sta:

- **sposobnost vidnega razločevanja** (vizualne diskriminacije) črk, zlogov in besed,
- **sposobnost glasovnega razčlenjevanja** (segmentacije) prebrane oziroma izgovorjene besede na posamezne glasove.

Vzorec gibanja oči

- Prepričanje, da oči drsijo po tiskani vrsti stolpca in navzdol po strani ... pa ni tako!
- Pri tem dve poglavitni napaki: način gibanja in hitrost.

Fiksacije ali postanki

- pri branju se oči skokovito premikajo nazaj, vendar se med branjem vrstice večkrat ustavijo,
- fiksacijski odmori oziroma fiksacijski postanki (s starostjo bralca se zmanjšuje število in trajanje postankov),
- drugi vplivi: izurjenost bralca, težavnost gradiva, oblika, velikost črk in bralna razdalja.

Mnogokrat se zgodi, da učenec bere nazaj (npr. ko smo se učili za test, smo skočili nazaj in pogledali kaj piše, in šele nato brali naprej). Manj didaktičnih gradiv upošteva bralno razdaljo.

Bralec: **Število gibov v**
 vrstici:

dober 2 - 4

povprečen 5 – 6

Regresija

- med branjem se včasih oči gibljejo nazaj proti začetku vrstice in delajo postanke;
- gibanje oči pri dobrem bralcu je drugačno kot pri slabem bralcu;
- regresija ali regresijski gibi.

Razred	Povprečno število regresij v vrstici
1.	4.5
2.	2.3
3.	1.8
4.	1.4
8.	1.0
srednja šola	0.7
univerza	0.5

Znane in neznane besede

- Pri znanih besedah se začenja proces zaznave z vidno podobo besede (začetni soglasnik/skupino soglasnikov, zadnjo črko, morda še kakšen samoglasnik – besedo poznamo).
- Neznane besede/manj znane besede zaznamo s procesom analize (pregledati vse črke v besedi in izgovoriti v mislih).
- Do pomena besede pride, ko bralec prepozna besedo v kontekstu in jo poveže s preteklimi izkušnjami.

Tipografske značilnosti besedila:

- dolžina in širina vrstice,
- presledek med vrsticami,
- svetlobni kontrast med papirjem in tiskom,
- vrsto tiska (debelejši tisk, poševni tisk),
- vrsta in dimenzija črk.

Najprimernejši tehnični pogoji tiskanega besedila za čim boljše zaznavo so:

- med tiskanimi črkami in belo podlago mora biti čim večji barvni kontrast;
- najlaže beremo besedilo v vrstici, ki je dolga približno 105 mm;
- manjše tiskane črke hitreje beremo kot velike.

Kognitivni dejavniki

- Ena izmed specifičnih oblik učenja je učenje branja – pomembna vloga otrokove intelektualne sposobnosti (kronološka, mentalna starost).
- Intelligentni količnik med najboljšimi napovedovalci bralne uspešnosti otrok v šoli.
- Različni koeficienti korelacije med obema variablama (uspeh pri branju, inteligentnost).
- **Večina avtorjev ugotavlja, da obstaja izrazitejši odnos med bralno uspešnostjo in inteligentnostjo med nadaljnjim šolanjem. V nižjih razredih je prepoznavna besed odvisna od sposobnosti vidnega in slušnega razločevanja, v višjih razredih pa temelji na bolj kompleksnih vidikih branja (na razumevanju in vrednotenju).**
- Pozor: tudi otroci z nižjim inteligenčnim količnikom (tudi IQ pod 70) se lahko kar dobro naučijo brati, čeprav kasneje in počasneje ... **a ne bodo dobro razumeli in zmogli ovrednotiti prebrano ter jih primerjati z drugimi besedili.**
- Za pričetek opismenjevanja nujen pogoj določena stopnja inteligentnosti.
- Tempo učenja branja (in pisanja) je pri otrocih z različno stopnjo inteligentnosti različen. Bolj ko je otrok inteligen, prej lahko pričnemo z učenjem branja (in pisanja), in bolj inteligentni otroci se veliko hitreje opismenijo kot manj inteligentni otroci.
- **Pozor: Visoka stopnja inteligentnosti ni garancija za uspeh v branju (še posebej v prvih letih šolanja) – branje je večšina, ki zahteva veliko urjenja in vaje za dosežek avtomatizacije.** □ IQ ni pogoj za to, da bo nekdo lahko bral

Motivacija

Motivacija je glavna sila, ki poganja učenje in vzdržuje napor, potreben za učenje.

Ločimo:

- **zunanjo motivacijo** (učenje zaradi zunanjih posledic) – vse, kar ne naredimo sami od sebe, ampak z vzpodbudo drugega
- **notranjo motivacijo** (učenje iz lastnega razloga)

BUS, poglavje 3!

Značilnosti notranje in zunanje motivacije

NOTRANJA

bralec je zatopljen v branje

uporablja bolj KSR (kompleksne strategije razumevanja) in BUS (bralne učne strategije)

je radoveden (raznoliki interesi)

si sam postavlja bralne cilje

usmerja trud in premaga ovire □ napor!

rad deli bralne izkušnje s sošolci

nagrada je novo znanje in užitek

ceni svoje branje

ima pozitivna stališča do branja

branje je zanj vir zadovoljstva, potešitev radovednosti ...

bralčev interes je notranji vzgib (ni ga treba siliti, da je treba brati)

ZUNANJA

bralec se izogiba branju

se izogiba uporabi strategij

je ustrežljiv in prilagodljiv

bralne cilje mu postavljajo drugi

išče najkrajšo pot do cilja

o prebranem ne govori (negotov),

nagrada je ocena (priznanje) – ni nujno, da je to slaba stvar

o svojem branju nima dobrega mnenja

ima manj pozitivna stališča do branja

branje je zanj sredstvo za doseg drugih ciljev (ocena, priznanje) – učitelj ali starši

obremenjen s časom, obsegom

Izvor je v različnem obsegu besedil, težavnosti (ne berejo vsi enako težko)

Dejavniki, ki vplivajo na to, da si bo otrok postavil bralne cilje:

* sorodnost (branje knjig v družini)

* otrok se počuti dobro pri branju (rad sliši pohvalo dobro ti gre,...); otroka je treba vzpodbujati in če mu ne gre dobro, je treba reči, da vemo, da zmore več.

Bralna motivacija vključuje:

1. Prepričanja o sposobnostih in učinkovitosti branja:

- lastna učinkovitost (prepričanje, da si lahko uspešen),

- izziv (pripravljenost spopadanja s težkimi besedili),
- izogibanje dejavnosti.

2. Cilji in razlogi za branje:

- radovednost (želja po branju teme),
- zatopljenost (želja po branju in učenju),
- pomembnost (prepričanje, da je branje pomembno – če sem prepričana, da se nekaj naučim, bom brala),
- priznanje (prejemanje priznanj/pohval),
- branje za ocene (želja po dobri oceni),
- tekmovalnost (prekositi druge) – pri branju je lahko zelo dobra (učenci se med sabo poslušajo in nekdo si lahko v razredu izbere nek vzor □ rad bi bral kot ta...).

3. Socialni vidik branja:

- Socialnost (branje iz socialnih razlogov),
- Ustrežljivost (z branjem ustreže pričakovanjem drugih).

Interes

Interes se rodi v prijetni izkušnji, ki vzbudi željo in pričakovanje, da bi se ta dejavnost ponovila.

Za razvijanje bralnih interesov moramo upoštevati:

- izbiro gradiva,
- težavnost bralnega gradiva,
- priložnost dokončati bralno dejavnost (čas, dolžina izbranih besedil),
- potrditev v socialnem okolju (pohvala, nagrada, izmenjava izkušenj).

Socialno-kulturni dejavniki

- Med učenci iz različnih socialnih slojev obstajajo razlike v jezikovnem razvoju, ki vplivajo na bralno učinkovitost.
- Socialna in kulturna razvitost okolja močno vpliva na šolsko uspešnost in nekatere druge lastnosti učencev.
- Pomen pomoči staršev pri branju.

Osnovne faze bralnega razvoja

Z vidika časovnega zaporedja:

1. faza: **Učenje branja** (proces dekodiranja, uporaba jezikovnih sposobnosti);
2. faza: **Učenje s pomočjo branja** (razvoj sposobnosti razumevanja).

Nekateri avtorji pri opredelitvi branja dajejo poudarek dekodiranju branja, drugi razumevanju, tretji obema in četrti posameznim _____ .

Bralno razumevanje

je proces, v katerem skuša bralec interpretirati, kar je prebral, v skladu s **svojim predznanjem** in **besednim zakladom**.

3 stvari, ki so **sestavni del vsakega učenja: knjiga** (besedilo), pride do **interakcije** med besedilom in bralcem.

Primer: torba, luč, šola

Učenec gre v šolo. Na semaforju gori rdeča luč. Učenec nosi na hrbtu torbo.

Otrok ob branju ugotovi, da se ne sliši dobro, če vstavi besedo torba namesto šola, in da je besedo potrebno sklanjati.

Obravnava besedil

- **stari pristop**
- **novi pristop** □ že vrsto let, a v omejenem obsegu učiteljem
 - motivacija (učitelj išče predznanje učenca – kaj že vejo o nečem, kar bodo brali)
 - pomoč učitelja (posamezni učenci jo potrebujejo)
 - besedni zaklad (brez njega ne gre)

Ravni razumevanja

Marentič- Požarnikova:

“Samo branje teksta bralca ne usmerja avtomatično k razmišljanju o prebrani vsebini; torej vsako branje še ni učenje.” (Pečjak, 1995, str. 15)

Barrettova taksonomija

(deli se na dve taksonomiji)

I. Kognitivne dimenzije □ ko se v celoti izpelje, komaj takrat je možna afektivna taksonomija

a) **Razumevanje s sklepanjem:** (Žaba vremenarka – SV!)

- domneve ali hipoteze o vrsti in točnosti informacij, ki niso jasno podane,
- predikcija/napoved,
- interpretacija figurativnega jezika.

b) **Interpretativno razumevanje:**

- uporaba posploševanja → bistva,
- uporaba vseh stranskih trditev pri sklepanju.

2. Točnost pri prepoznavanju in pomnjenju

- podrobnosti,
- glavne misli/bistva,
- zaporedja dogodkov,
- primerjav,
- vzrokov in posledic,
- značajskih potez nastopajočih.

3. Reorganizacija

- analiza, sinteza,
- abstrakcija in generalizacija,
- organizacija informacij v obliko klasifikacij, povzetkov, sinteze ali rešitve problema.

II. Afektivne dimenzije

1. Ocenjevanje/presojanje: (npr. opravičilo)

- presojanje (temelji na osebnih ali zunanjih vrednotah),
- emocionalne reakcije na:
 - literarno tehniko, obliko, slog in strukturo besedila,
 - vsebino, ki je usmerjena na značaj nastopajočih,
 - uporabo prispevkov/metafor v besedilu.

Kvalitativni pristop k razumevanju pri branju

- Različne ravni preverjamo z uporabo različnih vprašanj.
- Vprašanja nižje ravni.

- Vprašanja višje ravni.

Ravni razumevanja

- raven besednega razumevanja,
- raven interpretativnega razumevanja (interpretacija ali razumevanje s sklepanjem),
- kritično in ustvarjalno branje, kritično in ustvarjalno razumevanje ali uporabno razumevanje.

1. Raven besednega razumevanja □ podatke najdemo direktno v besedilu (vprašanja so oblikovana tako, da odgovorimo točno tako, kot je v besedilu – npr. Jana je šla v gozd □ Kdo je šel v gozd? Kam je šla Jana? - praktična izvedba na SV!)

- razumevanje besed,
- učenci odgovarjajo na vprašanja nižje ravni (nižje psihične in miselne procese /spomin/),
- zahtevajo reprodukcijo ali prepoznavanje.

Vprašanja se lahko nanašajo na:

- posameznosti (specifična dejstva, podatki, termini);
- kategorije, klasifikacije, postopke;
- obče pojme, načela in teorije (le reprodukcija brez globljega znanja).
- vprašalnice (kdo, kdaj, kateri, koliko, kaj je to) – izjemno redko se zgodi, da je vprašalnica ZAKAJ?

2. Raven interpretativnega razumevanja

Bralec:

- dojame bistvo oz. poglobitve ideje (zna oblikovati jasno sliko o osrednjih problemih v besedilu);
- dojame povezanost med posameznimi deli besedila in jih zna razložiti;
- zna izločiti nekaj medsebojno odvisnih pogledov in stališč ter njim pripadajočih podrobnosti;
- zna sklepati in presojati na podlagi podatkov v besedilu (napovedati kasnejše dogodke).

Vrste sklepanja:

1. Implicitno sklepanje

(zajeto iz samega beseda);

2. Elaborativno sklepanje

(povezovanje besedilne informacije s predhodnim znanjem);

3. Reduktivno sklepanje – rahlo se dotika 3. ravni (npr. Ptica vali 21 dni. □ Koliko tednov vali? – vemo iz matematike)

(zlasti pri daljših besedilih bralec uskladišči samo določene informacije /izpuščanje, posploševanje, povezovanje, izbiranje/).

Vprašanja za 2. raven:

- sprožijo višje miselne procese,
- podpirajo razvoj logičnega mišljenja in sklepanja,
- vodijo k najvišji ravni razumevanja.

Zahtevajo:

- nekaj, kar jim je sicer že znano, povedo s svojimi besedami;

- povedo glavne misli;
- nadaljujejo začeto misel;
- predlagajo rešitve;
- napovejo posledice;
- oblikujejo nadaljnji možni razvoj dogodkov;
- razčlenijo besedilo.

Primeri vprašanj za drugo raven:

- Napiši originalen naslov za prebrano besedilo. Najprej poskusi določiti naslov za vsak odstavek, potem še za celotno besedilo.
- Iz besedila izpiši pet ključnih besed, s katerimi boš povzel besedilo tako, da bo »sošolec« vedel, katero besedilo sibral.
- Uredi postopek tako, kot je opisan v besedilu.
- Kaj je rdeča nit (tisto, kar se vleče skozi celotno besedilo)? Kaj je moto zgodbe, besedila?
- Na temelju poznanih dogodkov poskušaj predvideti in napovedati, kaj se bo zgodilo naprej (Izhodišče je do polovice napisana zgodba.).

3. Raven uporabnega razumevanja

Učenec je sposoben:

- preoblikovati daljše besedilo v krajšo obliko;
- obnoviti besedilo s svojimi besedami;
- preoblikovati besedilo iz ene simbolične oblike v drugo (npr. iz tabele v verbalno obliko, miselni vzorec v besedilo);
- pojasniti primere in metafore;
- uporabljati podatke pri reševanju novih problemov;
- analizirati besedilo na posamezne sestavine in ugotoviti odnose med njimi;
- odkriti argumente, ki bi upravičili stališče avtorja v besedilu;
- analizirati domneve, ki jih avtor v besedilu ni eksplicitno navedel (brati med vrsticami);
- oceniti veljavnost izjav v besedilu (je res ali ni);
- povezati ideje iz besedila z lastnim znanjem in pričakovanjem;
- na podlagi podatkov iz besedila oblikovati novo zgodbo z drugačno vsebino;
- primerjati prebrano besedilo z drugim (ista tema);
- opredeliti besedilo glede na vsebino in uporabljena jezikovna sredstva kot neumetnostno rabo jezika ali kot literaturo.

Primeri vprašanj za 3. raven:

- Poskusi poenostaviti besedilo tako, da ga bodo lahko razumeli tudi »učenci prvega razreda«.
- Ilustriraj pesmico. / Na temelju predloženih sličic poskusi napisati čimbolj originalno zgodbico ali pesmico.
- Na čimbolj pregleden način prikaži spodnje besedilo.
- Na temelju podatkov iz besedila in predznanja poskusi nadaljevati besedilo.
- Ugotovi in napiši, kaj je v besedilu vzrok in kaj posledica. (Zakaj se je nekaj zgodilo? Kakšne so posledice tega dejanja?)
- Poskusi ugotoviti prikrit smisel besedila. Kakšno je osnovno sporočilo?
- Izmisli si pravljico, v kateri boš uporabil »besede« na nov način. (Narobe pravljica.)

- Ugotovi in povej, v čem je besedilo, ki si ga prebral, podobno drugim besedilom, ki govorijo o isti stvari.

Vprašanja: **konvergentna** ali **divergentna** (kažejo na ustvarjalnost učenca pri branju).

Kombinirani pristop

(pri razumevanju prebranega)

- kvalitativni in kvantitativni pristop k vrednotenju razumevanja pri branju;
- **Kilgallom, Downing, Johnson, Kress, Pikulski.**

Kilgallom (1942): - kriteriji so bili bolj ohlapni in nižji kot danes

- a) Raven samostojnega branja (90 %) – to raven imajo vsi avtorji
- b) Raven predhodne bralne spretnosti (75 %)
- c) Raven branja pri pouku (50 %)
- d) Frustracijska raven branja (20 %)

Downing (1982): - iz štirih faz na tri faze!

- a) Raven samostojnega branja (58 do 100 %)
- b) Raven, ki jo omogoča pouk (44 do 57 %)
- c) Frustracijska raven branja (0 do 43 %)

Johnson, Kress in Pikulski (1990): - preverjali Downingovo postavitev in avtorji vsega, kar omenjamo naprej pri tej snovi

- a) Raven samostojnega branja
- b) Raven, ki jo omogoča pouk
- c) Frustracijska raven branja

Raven samostojnega branja (Johnson, Kress in Pikulski)

Značilnosti glasnega branja:

- **enakomeren ritem** □ lepo bere, tudi sam tempo je na ravni govorenja (enakomerno, intonacije so poudarjene)
- **ni slabihbralnih navad** □ dobra koncentracija, pozornost, **vokalizacija** (= otrok glasno ali polglasno (povemo mu, naj bere tiho, vendar bere glasno) črkuje) **in subvokalizacija** (= šepetanje oz. premikanje ustnic)
- **manj regresije** (branja nazaj)
- **dovoljene določene napake,**
- **napaka ne sme vplivati na pomen in se mora skladijsko smiselno vključevati v poved** - 99 % točnost.

Pri vsaki ravni se najprej dotaknemo glasnega branja. Vokalizacija in subvokalizacija se pojavljata pri tihem branju.

Značilnosti razumevanja pri glasnem in tihem branju:

- **informacije iz besedila povezuje s predznanjem**
- **odgovarja na vprašanja ali obnavlja besedilo** (primer: povzetek)
- **sledi zaporedju dogodkov v besedilu** (časovno dogajanje ali zaporedje)
- **ugotovi, v kakšnem odnosu so manj bistvene informacije do ključnih besed v besedilu** (primeri besedil na SV-ju – marjetica, odpadki...)
- **ugotovi podobnosti in razlike med posameznimi deli besedila**
- **razume strukturo in organizacijo besedila**
- 90 %.

Raven, ki jo omogoča pouk (Johnson, Kress in Pikulski)

Značilnosti glasnega branja: □ slišimo, kako otrok bere (= tehnika branja)!

- **manjše predznanje in skromnejše besedišče zmanjšuje tekočnost glasnega branja**
- **pojav napak** (zamenjava besed)
- **samokorekcija** (kontekstni ključ) □ sam sebe popravi na podlagi kontekstnega ključa
- **kvaliteta pri drugem branju pomembno višja kot pri prvem**, in občutno boljša
- **95 do 98 %.**

Tehnike branja ne slišimo pri tihem branju, lahko pa vidimo (premikanje ustnic,...). Učni načrt predvideva 2-kratno branje. Učenci imajo **MOŽNOST** in **PRAVICO**, da se pripravijo na glasno branje!

Značilnosti razumevanja pri glasnem in tihem branju:

- **povezuje predznanje z informacijami** □ šibkejše (npr.: Na kaj pomislite, ko slišite besedo »žaba«?)
- **dobro razume pri odgovarjanju na vprašanja in pri obnavljanju**
- **iz obnove je vidna osnovna organizacija besedila**
- **prisotna sposobnost kritičnega odzivanja na besedilo** (možnost manjših napak pri interpretaciji)
- **75 do 89 %.**

Frustracijska raven branja □ otroci, ki že v nejezikovnem izražanju pokažejo neko drugačnost

Značilnosti glasnega branja:

- **frustracija ob branju** => nerad bere (posledica nerazumevanja in izredno slabe tehnike branja – bere, kot da bere tuji jezik; ne ve, kaj je prebral):
- **počasno, netekoče branje;**
- **si pomagajo z vidnimi pomagali, pri tihem branju z vokalizacijo in subvokalizacijo;**
- **napake, ki spreminjajo pomen;**
- **kvaliteta drugega branja ni boljša kot kvaliteta prvega glasnega branja;**
- **90 % in manj.**

Predznanje je zelo omejeno.

Značilnosti razumevanja pri glasnem in tihem branju:

- pogovor pred branjem kaže na šibke govorne sposobnosti in predznanje, potrebno za razumevanje;
- odg. na vprašanja kažejo na slabo razumevanje organizacije gradiva, slabo pomnjenje vsebine in napake pri razlagi;
- **50 % ali manj.**

Metode in tehnike za izboljšanje razumevanja

Povečanje ali razširitev besednega zaklada bralca:

- **uspeh uvedbe mehaničnih metod vprašljiv ob prerevnem besednem zakladu ali prepočasnem dojetanju** (H. Madox) □ razumevanje bo odvisno od besednega zaklada – povezan z besediščem in izobrazbo staršev

- smiselno posredno povečevanje hitrosti in razumevanja pri branju ter izboljševanje oz. povečevanje besedišča bralcev

Narečje □ bolj ko odstopa od knjižnega jezika, večji problem bo v osnovni šoli

Besedne igre za izboljšanje razumevanja in hitrejšega branja:

- **prepoznavanje besed** □ vpliv na hitrost branja, razumevanje prebranega
- **zgradba** (fovealno, obrobno) **besed** □ v vseh vajah male tiskane črke
- **struktura povedi** □ SV
- **dopolnjevanje povedi** □ SV
- **identifikacija oseb** (M. N. in C. V. Young) □ SV

Besedne igre: □ naloge na SV!

1. **Dopolnjevanje pričetih besed** (“V čim krajšem času poskusi dokončati vse pričete besede. Nato napiši dve povedi, v kateri vključi čimveč dopoljenih povedi.”);
2. **Vstavljanje manjkajočih izrazov v povedi** (“V povedi poskusi čim hitreje vstaviti manjkajoče besede.”);
3. **Dopolnjevanje pričete besede glede na opis** (“Opisu ustrezno dopolni besede.”) – pomen bo imela splošna izobrazba;
4. **Dodajanje predpon besedam** (“Vsaki besedi poskusi poiskati čimveč različnih predpon, tako da dobiš besede z različnimi pomeni.”);
5. **Spreminjanje črke v besedi** (“V besedi zamenjaj eno črko. S tem dobiš besedo z novim pomenom. Nato v isti povedi uporabi staro in novo besedo.”);
6. **Predstavimo se** (“Dopolni manjkajoče besede tako, da se bodo vse pričele npr. na /k/.”) ...

Naslednje besedne igre:

- **Iskanje nasprotnih pomenov** (dobro – slabo ipd.) = protipomenke;
- **Črke se igrajo** (ASDEJ /SADJE/) – tu so velike tiskane črke primerne;
- **Spreminjanje besed** (LAS – los – NOS);
- **Iskanje rim** (MAK – lak, rak, tak...) – ne gre za sistematiko (lažje – težje vaje, sicer bi moglo to biti na 1. mestu!);
- **Odkrivanje novih besed** (mreža, dimnik...);
- **Besede v besedi** (Petra – pet, repa ...) – lahko premečeš črke;
- **Vsiljiva beseda** (milo voda klobuk šampon) ...

Določanje pomena novim oz. neznanim besedam

Strategija SSCD (S – sound/glas, S – structure/sestava, zgradba, C – context/kontekst, sobesedilo in D – dictionary/slovar):

1. **Glasovni ključ** (aktivni, pasivni besednjak) – določimo pomen besede (frustracija);
2. **Ključ sestave** (koren, predpona, pripona);
3. **Kontekstni /sobesedilni ključ** (sklepanje) – sklepamo iz sobesedila;
4. **Uporaba slovarja.**

Navodila učitelja

Usmeritve in navodila med branjem:

- glavna misel ali bistvo besedila,
- pozornost na podrobnosti ali detajle,
- pozorni na sestavo oz. potek besedila.

Primer vaje - SV!

- **Pozornost na bistvo** (med danimi naslovi izberi najboljši naslov, sam odkrij originalen naslov, v nekaj povedih obnovi celotno besedilo, poišči ključne besede ali povedi v besedilu);
- **Dojemanje podrobnosti** (opozori na napačne povedi, ki jih odkriješ po branju originalnega besedila; miselni vzorec);
- **Pozornost na strukturo besedila** ("rdeča nit", nesmiselne informacije vpletene v smiselno zaporedje besedila, podobnost/različnost, abstraktnost/konkretnost, vzrok/posledica).

Predelava besedila po kompleksnih učnih strategijah - SV!

- Učitelj nauči učence uporabe različnih bralnih strategij (PV3P ipd.), ki omogočajo dobro razumevanje.

Bralne strategije

(BUS – 4. poglavje!)

- nekatere osnovne strategije učenja → višje oblike znanja;
- bralne strategije → v procesu učenja z branjem.

Bralne strategije = ko se s pomočjo branja učimo; niso vse enako učinkovite in enako dobre!

Strategija = racionalna pot, izbira (v konkretni situaciji izberemo racionalno pot – kaj besedilo sporoča, kaj se lahko naučim,...)

Moja lastna posebnost □ med nami so različni pristopi k učenju

Bralna strategija označuje najbolj **racionalno pot** oziroma način za pristop k **bralnemu gradivu** oz. predelavo besedila s pomočjo branja → **dobro razumevanje** in **pomnjenje prebranega**.

Na razumevanje prebranega vpliva **PREDZNANJE!**

Klasifikacija bralnih strategij

(po Požarnikovi) □ daje pomen temu, da smo ob branju osredotočeni na namen, predmet in starost

- **po namenu** □ zakaj beremo?
- **po predmetu in predmetnem področju** □ vsak učitelj je dolžan da uči otroke učiti se svojega predmeta (npr. predmeti, ki poučujejo naravoslovje, imajo nekaj skupnega, nimajo pa nič skupnega npr. z jezikoslovjem)
- **glede na starost otrok** – razlika v težavnosti in dolžini besedila

Pri bralnih strategijah prelagamo svojo vlogo na učence.

I. Namen učenja:

1. Weinsteinova in Humova (1998) – najpogosteje se pojavi v strokovni literaturi □ **IZPIT!!!!!!**

- strategija ponavljanja □ delimo jo na dva načina: na lažji in zahtevnejši (kriteriji, ki se pojavijo tudi pri drugih avtorjih)

ZAHTEVNEJŠI: samo prebira, ne ponavlja več le ključnih besed, ampak povedi. Ponavlja bistvo. Podčrtuje, tu ne prihaja do višjih miselnih procesov (ni treba dosti razmišljati).

LAŽJE: le prebiramo učno snov, ponavljamo ključne besede (največkrat gredo informacije le v kratkoročni spomin), beležimo si učno snov z obnovo.

- elaboracijske strategije (strategije povezave novih informacij s predznanjem) □ vzpostavitev višjih miselnih procesov; ves čas nadzorujemo sami sebe (ali razumem?...); uporabljamo kvalitetnejše strategije
- organizacijske strategije (strategije urejanja informacij) □ predstavljajo bistvo elaboracijske strategije. Njihova pogostost je tako pogosta, da jo uvrščajo v posamezno vrsto strategij (imajo neko ogrodje, kamor učenci prilepijo nova znanja)

Duffy in Roehler (1993):

- lokacijske strategije
- strategije razumevanja
- spominske strategije
- organizacijske strategije enako kot prej
- strategije ponavljanja

II. Vsebina informacij

Lewis – ženska! (1996):

- določanje bistva
- določanje podrobnosti (pomembno je, če hočemo imeti boljše in kvalitetnejše branje)
- določanja organizacije/strukture besedila
- kritičnega branja (omenja pri 3. ravni, kako so različni avtorji predstavljali)
- branja vidnih informacij
- strategije za izboljšanje besedišča

III. Namen učenja in vsebina informacij

Levin (1982):

- **makrostrukturalne** strategije (usmerjene v predelavo bistva, glavnih misli v besedilu),
- **mikrostrukturalne** strategije (usmerjene na predelavo podrobnosti).

↓ *Zajec, Navadna marjetica*

Glede na njihovo **primarno kognitivno funkcijo** na:

- strategije, usmerjene v razumevanje
- strategije, usmerjene v zapornitev

IV. Časovni kriterij

Devine (1987), Graham in Robinson (1990), Pečjak (1995):

- strategije **pred** branjem,
- strategije **med** branjem,
- strategije **po** branju.

Učinkovite bralne strategije (Fehrenbachova, 1991): v: *Ravni razumevanja prebranega*

□ ne sodi k prejšnjim kriterijem

- **ponovno branje** □ ko otrok ali kdo drug prvič bere, je vprašanje, če bi ga tako dobro razumeli kot če bi bral večkrat
- **sklepanje med branjem** □ povežemo, spajamo stvari, kupčkamo, iščemo nadpomenke, da se lahko lažje učimo

- **analiziranje strukture besedila** (določitev makro in mikro strukture)
- **napovedovanje/predikcija** (postavljanje vprašanj in domnev)
- **vrednotenje in ocenjevanje besedila** (kritično ocenjevanje)

V prvi triadi učitelj učenca ne kliče k samostojnemu branju.

Predbralne dejavnosti – niso strategije!

- aktiviranje predznanja učencev o vsebini in vrsti besedila
- povezava makrostrukture besedila z obstoječim predznanjem → izboljšanje razumevanja pri branju (aktiviramo predznanje, da bomo lažje razumeli)
- spoznavanje specifičnega besedišča, določanje namena/cilja branja, oblikovanje napovedi/predikcij (zelo dobro pri besedišču je, da učitelj pri pripravi na pouk predvidi manj znane in neznane besede,...) – podrobno pri VŽN!

Dejavnosti **med** branjem

- preverjanje točnosti napovedi in morebitno tvorjenje novih napovedi (preverimo, ali se zgodi to, kar smo predvidevali (ali smo dobili odgovore na vprašanja); s tem bo otrok pozorneje bral)
- vračanje na začetek besedila, novo interpretiranje in preoblikovanje napovedi (smiselne)

Dejavnosti **po** branju

- organiziranje (organiziramo podatke)
- prestrukturiranje (iz besedila v tabelo ali obratno ali kako drugače)
- ocenjevanje informacij iz besedila (zgodí se lahko SAMO po branju)

STRATEGIJE PRED BRANJEM

Pri izbiri upoštevamo:

- **predznanje učenca**
- **značilnosti gradiva**

Predznanje in besedilo v interpretaciji besedila:

(Pred branjem)

1. Prepoznavanje virov informacij.
2. Predvidevanje vsebine.
3. Predvidevanje bistva.

(Med branjem)

4. Dopolnjevanje in preverjanje hipotez.
5. Preverjanje hipotez.
6. Vrednotenje hipotez.

(Po branju)

7. Potrditev in ponovna evalvacija hipotez.

Aktiviranje predznanja:

- s pogovorom,
- z **možgansko nevihto** in izdelavo **pojmovne mape** (miselni vzorec),
- z uporabo strategije VŽN.

Določitev namena branja

Pogoste tehnike branja:

- **informativno branje** (preletimo: ...),
- **kurzorno ali diagonalno branje** (preletimo),
- **statarično ali študijsko branje** (intenzivno ukvarjanje z besedilom, počasno ...).

Spoznavanje zgradbe besedila

Vrste zgradb besedila:

- **Opisi** (definicije, razvrščanje, podobnosti in različnosti)
- **Primeri/ilustracije** (analogije, primeri)
- **Zaporedje/sekvenčnost** (proces, vzrok in posledica)
- **Dokazi in mnenja/stališča** (deduktivno sklepanje, induktivno sklepanje, mnenje/stališča)
- **Funkcionalna zgradba**

Napovedovanje dogajanja/vsebine

- Pomemben proces
- Pričakovanja vplivajo motivacijsko na samo branje → razumevanje besedila

Klasifikacija vprašanj:

- Glede na čas:
 - **predvprašanja**
 - **vprašanja po branju**
 - **pomožna/dodatna vprašanja**
- Glede na vsebino:
 - **informativna**
 - **interpretativna**
 - **vprašanja vrednotenja**

STRATEGIJE MED BRANJEM

Medbralne strategije uporabljamo z namenom:

- prilagoditi hitrost branja bralnemu cilju
- zahtevnosti bralnega gradiva → razumevanje.

Zavedanje o poteku lastnega bralnega procesa vključuje:

- določanje lastnega cilja pri branju,
- identifikacija pomembnih vidikov besedila,
- usmerjanje pozornosti na pomembne dele besedila,
- spremljanje lastnega razumevanja z vprašanji,
- preverjanje dosegljivosti cilja med branjem s samospraševanjem,
- spreminjanje strategije branje.

Primer kartic spremljanja razumevanja

KLIK!
Razumem.
↓

STOP!
Ne razumem.
↓

Kaj bom naredil?

Ustno odgovoril.
Naredim povzetek.

Dejavnosti med branjem

- dopolnjevanje podatkov,
- določanje zaporedja
- označevanje novih
- podčrtovanje bistvenih,
- pisanje obrobnih
- postavljanje vprašanja

Dopolnjevanje podatkov

- **Urino zlasti**
- da poskušajo biti spremljati razumevanje prebranega.
- **Primer:**
 - a) v razl. besedilu ni določenih besed → učenci jih smiselno dopolnijo;
 - b) stopnjujemo zahtevnost (... sedmo besedo, peto ...).

Določanje zaporedja dogajanja v besedilu

- Učenec prebere izvirno besedilo → dobi besedilo (učitelj ga preoblikuje) → ga uredi.
- Težje: pomešane povedi/deli besedila → uredi v besedilo.
- Še težje: dobi dve/tri krajša besedila (pomešana).

Označevanje novih/neznanih informacij

- označevanje novih, neznanih besed.

Označevanje in zapisovanje bistvenih informacij

Različni pristopi v označevanju/podčrtovanju:

- ... zelo malo (posamezne besede),
- obrobni zapiski nejasni,
- ... preveč (bistvene informacije in pripadajoče podrobnosti),
- ... načrtno in sistematično (raba različnih simbolov, strokovne termine obkrožijo, glavne misli podčrtajo, podrobnosti ob gl. misli označijo s številčkami) → ločijo od besedila (ponavljanje).

Strategija obrobnih razlag (OR)

Namen OR: da učencem olajšamo branje in učenje.

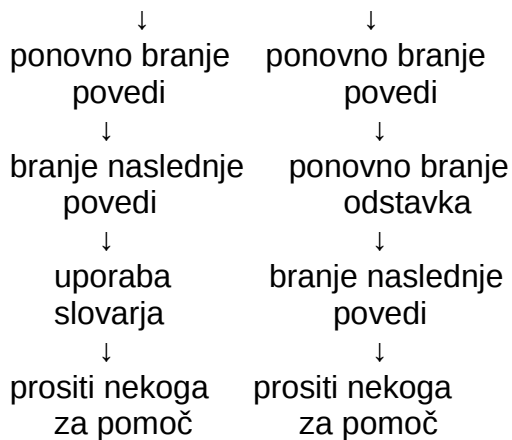
Uporabljamo jo za:

- pojasnitev novih besed in izrazov,
- vprašanja, ki usmerjajo pozornost učenca na določene dele,
- ponoven opis besedila,
- poudarjanje določenih točk besedila.

STRATEGIJE PO BRANJU

Kaj je vzrok?

/ \
beseda poved

manjkajočih

dogajanja v bes.,
informacij,
ključnih infor.,
razlag,
med branjem.

manjkajočih

mlajše učence:
pozorni in

Strategije po branju (Duffy in Roehler, 1993):

1. **organizacijske strategije** (namenjene organizaciji ali preoblikovanju pomena besedila in vključujejo procese povzemanja, določanje bistva in zaključevanja);
2. **evalvacijske strategije** (bralec s kritičnim branjem presodi avtorjevo sporočilo).

Strategije po branju

- odgovarjanje na lastna vprašanja in vprašanja učitelja,
- iskanje in določanje bistvenih informacij in podrobnosti,
- povzemanje vsebine – povzetki in zapiski,
- kritično branje besedil,
- strategija branja grafičnih sporočil,
- strategije za razvijanje besedišča.

Odgovarjanje na lastna vprašanja in vprašanja učitelja

- Vprašanja po branju so namenjena zlasti evalvaciji avtorjevih sporočil, povezovanju vsebine in delov v celoto.
- Povezovanju novih informacij s predznanjem učenca.
- Tudi vprašanja, ki jih učitelj postavi učencem (zahtevajo višnjo stopnjo mišljenja kot je pomnjenje /Na kaj te to spomni? Kako bi snov povedal s svojimi besedami? Tvoji novo zgodbo, v kateri boš uporabil staro idejo./).

Iskanje in določanje bistvenih informacij in podrobnosti

Strategije za določanje bistva

- Bistvo = misel/ideja (ne le ena beseda).
- ... = izraženo v najmanj eni povedi (ali v več) in odraža določen pogled na neko vsebino.
- Razlikovati: med pojmom ključna beseda (bistvo poskušamo povzeti z eno besedo/besedno zvezo) in bistvom nekega besedila (ponavadi v povedih).

Iskanje bistvenega sporočila ali glavne ideje

- Pri predelavi učnega gradiva /besedila naj učenec vedno določi najprej glavno idejo (bistveno sporočilo) in šele nato izpelje ključno besedo.

Iskanje bistvenih povedi

- Pomemben element določanja bistvenih informacij je, da zna učenec bistveno sporočilo **poenostaviti** (izraziti kratko) – bistvo je v več povedih; cilj naloge je, da učenec povzame daljše besedilo v krajše.
- Bistvena poved ima **različen položaj**.

Iskanje bistvenega sporočila iz ključnih besed

Za urjenje učencev:

- Učenec mora povzeti besedilo v obliki telegrama.

Strategije za določanje pomembnih podrobnosti

- Podrobnosti v besedilu **pojasnjujejo, opisujejo ali podpirajo glavno misel**.
- **Podporne povedi** (povedi s podr. Informacijami, ki se nanašajo na bistvo).

Informacije v podpornih povedih

Odvisne so od namena besedila:

- **navajajo razloge ali argumente za/proti določenim tezam;**
- **podrobneje opisujejo nekaj;**
- **navajajo zaporedje korakov ali postopkov pri izdelavi/rasti nečesa;**
- **pojasnjujejo bistvo z enim ali več primeri, navajajo dejstva ali različne statistične pokazatelje;**

- dajejo odgovor na zastavljena vprašanja itd.

Grafični prikazi pomembnih informacij

Najpogostejše oblike grafičnih ponazoritev/prikazov so:

- **pojmovne mreže**,
- **miselni vzorci**,
- **drugi grafični prikazi** (shematski prikaz bistva in pripadajočih pojmov /prikaz "ribja kost", časovni trak, zaporedje dogajanja .../).

Pri izbiri predbralnih dejavnosti:

predznanje učenca □ vedno ključnega pomena vedno najpomembnejši komponenti!

- **gradivo**, ki se ga mora naučiti.

Strategije, ki spodbujajo aktiviranje predznanja učencev:

- **brainstorming** (nevihta možganov) □ nizamo asociacije; pri tem učence vprašamo, na kaj pomislijo/se spomnijo ob...; frontalna oblika (v celotnem razredu) -> v pogovoru (lahko dvojice, skupine...). Ko otroci pripovedujejo asociacije, jih učitelj zbere (lahko piše na tablo – tako porabi več časa). Učitelj lahko naredi miselni vzorec. Med temi besedami iščemo odnose.
- **pojmovne mape** □ izpeljemo jih na podlagi asociacij ali pa na podlagi podatkov iz predznanja (npr. Kaj že veš o uri?); Na tabli v dvojicah ali skupinah.
- **vprašanja pred branjem.**

Če pride do podatka, za katerega učitelj ve, da ni pravilen, ga je treba pustiti. Učitelj lahko druge vpraša, kaj npr. oni mislijo o tem..., da tako pridejo do pravilnega odgovora. (npr. Marjetica zraste pol metra.)

Osnovni namen:

- izluščiti iz vsebine ključne pojme;
- ugotoviti, koliko jih učenci že poznajo;
- ugotoviti, ali poznajo hierarhičen odnos med posameznimi pojmi iz bralnega gradiva.

Pojmovne ali semantične mape:

- za aktiviranje učenčevega predznanja v obliko hierarhične mreže,
- "pojmovna mreža" ali "pojmovno gnezdo",
- opozorile na **pomen predznanja učencev** za **razumevanje gradiva in učinek učenja** s pomočjo branja,
- **zahtevajo aktivno branje!**,
- skušajo ugotoviti hierarhijo pojmov.

Nadpomenke v pojmovni mapi: **ključne besede**; v OŠ ostajamo pri izrazoslovju »**miselni vzorec**«. Biti mora hierarhični odnos pojmov!

Vzorec je kot pri vabilu in Navadni marjetici (iz SV). Ugotovimo/opozorimo na učinek učenja pri branju.

Postopek pojmovnih map vključuje:

- **brainstorming** (nevihta možganov) → asociacije,
- **kategorizacija asociacij v pojme hierarhično višjega reda** (nadpomenke) in pojme hierarhično nižjega reda (enakopomenke in podpomenke)

Pomenske mape izhajajo iz predpostavke:

- **mikroraven** □ pomembne podrobnosti, ki podpirajo makroraven
- **makroraven** □ bistvo bo v eni ali več povedih (do ključne besede pridemo iz bistva); makroraven si je lažje zapomniti!

- **spoznavanje pomena in uporabe novih besed** – treba je razumeti pomen besed, da jih lahko uporabljamo

Mikroraven in makroraven gledaj iz snovi od prej.

Učinkovitost pojmovnih map:

- **ena izmed učinkovitih učnih strategij** – pojmovna mapa ni na čistem vrhu, je pa izjemnega pomena
- **širjenje besedišča** – s predpostavko, da če besede ne razumemo, je ne bomo uporabljali, pa tudi učenci ne
- **pozitivni učinki pri uporabi pojmovnih map pri slabih bralcih** – na podlagi dejstev; učitelji s pojmovnimi mapami delali posebej z dobrimi in slabimi bralci
- **diagnostično sredstvo za oceno učenčevega predznanja** – tudi vse diplome so narejene s pomočjo bralne strategije pred in po branju; učitelj lahko vidi, koliko je učenec pridobil z branjem.
- **spodbujanje divergentnega mišljenja učencev** – že v začetku navajamo otroka, da so zelo pestre

Uporaba pojmovnih map:

- za **razvoj besedišča**,
- kot **predbralna dejavnost**,
- **dejavnost po branju**.

Pojmovne mape za razvoj besedišča (primer: vabilo)

1. Izberemo besede/vsebino, ki se nanaša na bralno gradivo.
2. Besede napišemo na velik plakat ali tablo.
3. Učenci navedejo čim več besed, ki so v kakršnikoli zvezi z napisano besedo (hierarhični red) ...
4. Pogovor ali diskusija ob pojmovni mapi (pozorni smo na odnose med novimi in že znanimi besedami).

Pojmovne mape kot dejavnost po branju

- organizirati bistvene informacije iz gradiva → večkratno ponavljanje → lažja zapomnitev,
- **Trije osnovni koraki:**
 - a) Identifikacija glavne misli oz. bistva
 - b) Sekundarno kategoriziranje besed/pojmov
 - c) Podrobnosti

Končna oblika pojmovne mape je **grafičen prikaz** vseh informacij.

Kompleksne bralne učne strategije

(= strategije, ki so aktivne pred, med in po branju – Zajec – SV)

- **strategija VŽN**,
- **splošna študijska strategija**,
- **metoda PV3P**,
- **Paukova strategija**,
- **metoda recipročnega poučevanja...**

Nobena od teh strategij ni tako dobra, da bi učencem pokazali samo eno stvar, ampak je treba predstaviti več stvari in si učenec sam izbere svoj način.

VŽN (osnovna shema)

V: Kaj že vemo?

Ž: Kaj želimo izvedeti?

N: Kaj smo se naučili?

(predznanje)

Lahko bi bila tudi dodaten stolpec: K (Kje bom informacije dobila?)

Strategija VŽN: Kaj vemo? Kaj želimo izvedeti? Kaj smo se naučili?

Teoretična izhodišča:

Strategija daje posebno pozornost:

- predznanju,
- skupinskemu učenju (kjer lahko pride v ospredje vsak!),
- sodelovanju vseh učencev pri pisanju (treba se je odločiti, koliko bomo pisali in kaj bomo pisali)

Strategija VŽN porabi veliko časa pred branjem.

Značilnosti in prednosti strategije VŽN:

- Uporabna je za delo z vsem razredom ali večjo skupino.
- Navadno se povezuje z besedili v učbenikih (ipd.) za učence (s snovjo) v devetletki je snov **integrirana** (neumetnostna besedila so povezana z družbo, matematiko,...).
- Omogoča aktivnost vseh učencev v razredu.
- Uporabna je tudi pri slabo strukturiranih besedilih, saj poskrbi za boljšo strukturo informacij (če so besedila slabše strukturirana, je lahko problem pri kompleksnih bralnih učnih strategijah).
- Učencem nudi model aktivnega branja pri samostojnem učenju iz podobnih besedil (ko sliši besedilo, ki ga učitelj bere, poslušaj,...).
- Nudi veliko možnosti pisanja.
- Primerna je za vse starosti učencev.
- Je kompleksna in zajame vse faze bralnega procesa.
- Posebno primerna je za vsebine, o katerih učenci že veliko vedo.
- Strategija daje učitelju tudi grafičen model (miselni vzorec, pojmovna mapa), ki ponazarja proces poučevanja.

Opis izvedbe strategije VŽN

Pred branjem

- možganska nevihta v otroci pišejo asociacije in informacije o reči, o katerih jih sprašujemo
- kategoriziranje v učenci nizajo podatke iz predznanja, ki ga učenci nizajo
- napovedovanje v »kognitivni konflikt« (nekdo od učencev lahko ima napačno informacijo)
- postavljanje vprašanj

Med branjem

- Branje.

Po branju

- Pisanje odgovorov (povzetkov, izvlečkov, podčrtovanje bistvenih informacij, pojmovne mape).

Paukova strategija

(uporabna, ko je besedilo, ki ga učenci morajo predelati, težje)

Teoretična izhodišča

- Večina problemov pri učenju izhaja iz težavnosti:
 - izbora bistvenih idej in pomembnih podrobnosti,
 - zapomnitve teh informacij.
- Primerna zlasti pri besedilih, ki vsebujejo precej podrobnosti.
- Večji poudarek je na dejavnostih po branju.

Najbolje funkcionira, če otroci pišejo v individualne zvezke.

Opis postopka

- Ob besedilu si pripravijo prazen **list papirja** in ga **s črto razdelijo** na dve koloni.
- **Besedilo preberejo** (pozorno).
- Po drugem branju **izberejo pomembne informacije** in **jih zapišejo v levo kolono**.
- Ko končajo zapis v levi koloni, se vrnejo na začetek in **v desno kolono zapisujejo le najbolj ključne besede**.
- Nato list prepognejo (ali pokrijejo levo stran) in **s pomočjo desne kolone ponavljajo besedilo**.

BRALNA STRATEGIJA PV3

1. Preleti gradivo

- preberejo naslov – da vidijo, kaj bo tema besedila
- pregledajo začetek in konec – prvi in zadnji odstavek
- preletijo podnaslove (če so)
- pregledajo slikovno gradivo in preberejo napise pod tem gradivom
- preletijo povzetek (ni nujno potreben)

2. Vprašati se – zelo težka faza

a)

- preletijo besedilo in napravijo seznam vprašanj
- postavijo napoved (določijo cilj, vpliv motivacije na branje, predznanje)
- napišejo svoja pričakovanja

b)

- individualno delo učencev (če želimo vedeti, kaj učenci vejo o določeni temi)
- asociacije (lahko jih zberemo v pojmovne mape - miselni vzorec)
- pojmovna mapa (učinkovita, ker osveži predznanje)

Hiba: ta faza ne vsebuje grafične sheme na koncu miselnega vzorca. Od vseh bralnih strategij ima najdaljši staš v praksi. Pri učencih bomo tu imeli največ težav. Potrebno je, da otroci že berejo (redno, brez zlogov). Ta faza je možna že v tretjem razredu.

3. Prebrati

- preberejo celotno besedilo (ne čisto celotno v primeru, ko je drobn tisk)
- usmerijo pozornost branju uvodne povedi (o čem bodo brali)
- lahko dopolnijo listo vprašanj (že po 1. odstavku)

- zapisujejo/označijo neznane besede (lahko z določeno najljubšo barvo npr. vedno, ko vidimo besedilo, podčrtamo z oranžno barvo – tako vemo, da gre za neznan besedo)

V začetku ne gre brez **pomoči učitelja**.

4. Ponovno pregledati

- pojasnijo neznane besede (VEDNO!; pri razlagi besede je pomembna tudi raba v novih povedih)
- ponovno preletijo besedilo (manjše celote = ODSTAVKE) – ta proces se mora izvesti **individualno**
- iz besedila izločijo pomembno (= BISTVO; napisano v najmanj 1 povedi! Bistvo izrazimo s ključno besedo.)
- namen: s ponavljanjem iz kratkotrajnega v dolgotrajni spomin
- pomoč učitelja: s vprašanji usmerja v glavno misel odstavka (v začetku)
- ta del je potrebno urediti (najprej nadzor, potem samostojno)

5. Poročati

- namen: učenci pokažejo razumevanje prebranega
- s ponavljanjem utrditi prebrano
- razumevanje besedila: **odgovarjanje na vprašanja** (zastavljena na 2. stopnji in odgovarjanje na splošna vprašanja učitelja /o bistvu besedila, podrobnostih, zaporedju dogodkov ipd./)
- Rešitev slabosti bralne strategije PV3P s pojmovno mapo
- Uporaba barve! (ena pred branjem, druga po branju)
- PV3P je možno izvajati tudi pri stvarih, ki ne pomenijo branja! (poslušanje)

SPLOŠNA ŠTUDIJSKA STRATEGIJA

BUS, poglavje 5!

1. Hiter prelet besedila - vsebujeta ga obe strategiji

Preletijo besedilo s ciljem, da **izberejo vsebino za učenje**.

Tu preletimo besedilo z namenom, da vidimo vsebino, ki se je bomo kasneje učili. Ta je bolj podrobna strategija preleta kot prejšnja. Ni pogoj avtomatizirano branje. Uporabimo jo, ko je branje že dovolj avtomatizirano (enako pri PV3P).

2. Prvo branje besedila!

- berejo besedilo,
- sproti označijo neznane besede,
- po branju pojasnijo neznane besede,
- izrazijo temeljno sporočilo besedila.

3. Iskanje pomena neznanim besedam in določanje bistva

a)

- učenec izpiše neznan besedo!,
- s pomočjo sobesedila ali slovarja ji določi pomen,
- novo besedo uporabi v novi povedi,
- novo besedo lahko tudi vizualizira.

b)

- učenec poišče bistvo v besedilu,
- določi njegov položaj v besedilu,

- upoštevanje učenčevega predznanja (v kolikor otroci poznajo VTČ, je to 98%; nujni sta individualizacija in diferenciacija)
- onemogočanje premočnega fiksiranja (pri vidnem polju – **FIKSACIJA**)
- več črk za enak glas ne preobremenjuje – velika tiskana črka S in mala tiskana črka s (takih črk imamo 8!)
- hitrejši prehod na vezano branje (hitrejši prehod iz VTČ – vidna polja; učenec hitreje prepozna, katere črke so v nadaljevanju. Pri prvi črki nimajo velikega nabora za pisanje. Pri treh črkah že lahko pišejo besede.)
- MČ (živahna in razgibana vidna podoba) ponujajo več vizualnih oporišč
- prej dosežena stopnja razumevanja
- razvijanje in urjenje graf. spretnosti za PČ
- navajanje na tridelni pisalni prostor
- os. graf. pomembne razlike (D, d; B, b; d) – B in D črki ne smeta biti obravnavani skupaj. 6 parov črk (velika - mala tiskana) nima veliko skupnega (npr.: R – r, G – g)
- pomembna oblikovanost in podobnost
- časovna pridobitev

Oblikovanost in podobnost črk

- Osem črkovnih dvojic se razlikuje po velikosti (Cc, Čč, Oo, Ss, Šš, Vv, Zz, Žž).
- Malenkostna razlika (Ii, Uu).
- Sprememba pri l (L) – spodnji lok.
- Podobnost pri črkah: Kk (enopoteznost /R/), Jj, Tt, Bb, Dd, Hh, Ff, Pp.
- Razlike: Ee, Gg, Mm, Nn, Rr, Aa.

4. Globalne metode – v devetletki so se pojavljale v najmanj odstotkih

- Pouk branja (in pisanja) izhaja iz strnjene besedila in ne iz njegovih sestavin.
- Učiteljevega dela po tej metodi ne vodi učbenik, ampak mu je prepuščena izbira didaktičnega gradiva.

Postopek pridobivanja glasov/črk

1. Kompleksni postopek – uporabljen najpogosteje pri nas (drugje ne toliko)
 - otroci pridobijo glasove ob **glasovni stavnici** (avto – a, cesta – c,...)
 - s pomočjo kompleksnega postopka že pišejo in berejo na glasovni stavnici
2. Monografski postopek
 - pridobivamo vsako črko posebej in v daljšem časovnem obdobju, v kolikor je intergrativna metoda 2 črki naenkrat